

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-65>

УДК 353(477)

ІНСТИТУТИ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ СПІВРОБІТНИЦТВА МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

INSTITUTIONS FOR DIVERSIFICATION OF COOPERATION BETWEEN UKRAINE AND THE EU

Шульга Ольга Антонівна

доктор економічних наук, доцент,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3230-3124>

Осадчий Вячеслав Володимирович

доктор педагогічних наук, професор,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5659-4774>

Shulha Olha, Viacheslav Osadchy
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University

Розглянуто існуючі інститути і механізми співпраці між Україною та Європейським Союзом. Зроблено акцент на тому, що створення нових інститутів диверсифікації співробітництва або розвиток існуючих може забезпечити системну підтримку регіонального розвитку України. Зазначено, що створення нових інститутів диверсифікації співробітництва пов'язане із інститутами національного економічного розвитку, діяльність яких є критично важливою для всієї системи міжнародних економічних відносин країни. Визначено основні елементи диверсифікації співробітництва. Обґрунтовується теза, що система інститутів диверсифікації співробітництва повинна бути комплексною, тобто закрити «провали ринку» на всіх стадіях розвитку інновацій. Визначено, що новими інститутами диверсифікації співробітництва між Україною та Європейським Союзом можуть бути: цифрові консульські послуги, онлайн освітні програми, інноваційні інструменти Програми «Горизонт Європа», спільноти знань та інновацій Європейського інституту інновацій і технологій.

Ключові слова: диверсифікація, співробітництво, Україна, ЄС, інновації, євро регіони.

The purpose of the article is to review the existing institutions and mechanisms of cooperation between Ukraine and the European Union in order to determine the directions of their diversification. To achieve the goal, a systematic approach, methods of analysis and synthesis, generalization, etc. were used. Cooperation between Ukraine and the European Union became particularly relevant after the signing of the Association Agreement, which opened up wide opportunities for Ukraine's integration into European structures and market relations. However, for the effective implementation of these opportunities, it is necessary to consider the issue of diversifying cooperation through various institutions and mechanisms. Diversification of cooperation will allow Ukraine to receive not only more investment, but also technologies and new markets for its goods. The article examines the existing institutions and mechanisms of cooperation between Ukraine and the European Union. The emphasis is placed on the fact that the creation of new institutions for the diversification of cooperation or the development of existing ones can provide systemic support for the regional development of Ukraine. It is noted that the creation of new institutions for the diversification of cooperation is related to the institutions of national economic development, the activities of which are critically important for the entire system of international economic relations of the country. The main elements of the diversification of cooperation are identified. The thesis is substantiated that the system of institutions for the diversification of cooperation should be comprehensive, that is, close «market failures» at all stages of innovation development. It was determined that the following new institutions for diversifying cooperation between Ukraine and the European Union could be: digital consular services, online educational programs, innovative tools of the Horizon Europe Program, knowledge and innovation communities of the European Institute of Innovation and Technology. These proposals can be used in the process of implementing Ukraine's European integration policy.

Keywords: diversification, cooperation, Ukraine, EU, innovation, Euroregions.

Постановка проблеми. Співробітництво між Україною та Європейським Союзом набуло особливої актуальності в останні роки, особливо після підписання Угоди про асоціацію. Ця угода відкрила широкі можливості для інтеграції України в європейські структури і ринкові відносини. Однак, для ефективної реалізації цих можливостей необхідно розглядати питання диверсифікації співробітництва через різні інститути та механізми. Створення нових інститутів або розвиток існуючих може забезпечити системну підтримку регіонального розвитку України шляхом залучення коштів від фінансових інструментів ЄС, таких як Європейський інвестиційний банк та інші фінансові установи. Тобто диверсифікація співробітництва дозволить Україні отримувати не лише більше інвестицій, але й технології і нові ринки для своїх товарів.

Актуальність теми інститутів диверсифікації співробітництва між Україною та Європою обумовлена такими моментами:

1. Україна бере участь у спільних операційних програмах прикордонного співробітництва з країнами-сусідами, такими як Польща, Угорщина, Словаччина, Румунія та Республіка Молдова.

2. Фінансові інструменти ЄС (наприклад, Європейський інвестиційний банк) забезпечують фінансову підтримку регіональних проєктів України.

3. Україна активно використовує програми типу Еразмус+, які сприяють розвитку вищої освіти шляхом впровадження європейських стандартів і мобільності студентів й викладачів.

4. Спільна робота з Європейським інститутом інновацій і технологій (ЄІТ) дозволяє Україні розвивати свої інноваційні екосистеми шляхом підтримки підприємницьких талантів і нових ідей у сфері науки й бізнесу.

5. Диверсифікація співпраці через різні політичні механізми дозволяє Україні отримувати більшу підтримку від Євросоюзу залежно від її прогресу у реформах.

Це свідчать про те, що тема диверсифікації інститутів співпраці між Україною та Євросоюзом залишається надзвичайно актуальною сьогодні через можливість подальшого поглиблення економічних, освітніх та політичних зв'язків між сторонами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням теоретичних і практичних аспектів євроінтеграційної політики та регіонального співробітництва між Україною та ЄС присвячені праці таких вітчизняних вчених, як:

Л. Я. Бенювська, С. М. Верба, П. М. Григорук, А. С. Зайцева, І. З. Сторонянська, Є. І. Качмарський, О. О. Ципліцька, О. М. Штиршов та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість опублікованих наукових робіт щодо євроінтеграційних процесів України, залишаються невирішеними питання фінансування регіональних проєктів, інституційної спроможності України щодо управління міжнародними проєктами й ефективної взаємодії з європейськими партнерами, наукової інтеграції України до єдиного дослідницького простору Європи.

Формулювання цілей статті. Мета статті – огляд існуючих інститутів і механізмів співпраці між Україною та Європейським Союзом з метою визначення напрямків їхньої диверсифікації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наведемо деякі інститути та механізми, які сприяють диверсифікації співробітництва між Україною та Європейським Союзом:

1. Саміти Україна – ЄС, що є найвищим політичним рівнем діалогу для імплементації Угоди про асоціацію та обговорення двосторонніх питань.

2. Рада асоціації Україна – ЄС, що є форумом для обміну інформацією про законодавчі акти України та ЄС, а також виконання заходів щодо їхнього впровадження.

3. Комітет асоціації Україна – ЄС, який надає допомогу Раді асоціації у виконанні її обов'язків і складається з представників України й Євросоюзу.

4. Підкомітети Комітету асоціації: підкомітет з питань свободи, безпеки та юстиції; підкомітет з питань економіки та іншого секторального співробітництва; підкомітети у торговельному складі: торгівля й сталий розвиток, управління санітарними й фітосанітарними заходами тощо.

5. Європейський інститут інновацій і технологій, який посилює інноваційну спроможність Європи шляхом підтримки підприємницьких талантів і нових ідей у сфері науки й бізнесу.

6. Консультативна Місія ЄС з реформування цивільного сектору безпеки України (EUAM) надає стратегічні консультації щодо реформування сектору цивільної безпеки України.

7. Програма «Горизонт Європа», яка є рамковою програмою Євросоюзу для нау-

кових досліджень і інновацій, в якій участь беруть українські установи через різні механізми фінансування й співпраці.

Варто зауважити, що сьогодні Європейський континент є прикладом консолідованого вирішення складних соціально-економічних і політичних проблем цього регіону, здійснюючи таким чином суттєвий позитивний вплив на світове співтовариство. Цей процес був започаткований у 50-х роках ХХ століття, у тому числі і через ідею формування міжнародних прикордонних територіальних асоціацій – єврорегіонів. Окремі єврорегіональні міжнародні асоціації сьогодні є центрами соціально-економічного розвитку прикордонних територій.

Перевагами прикордоння є суміжність територій та невелика віддаленість підприємств і організацій – суб'єктів зовнішньоекономічних зв'язків, що вже само по собі є важливим ресурсом до інтегрування. Крім того, у переважній більшості прикордонні регіони характеризуються більш високою, порівняно з іншими територіями, питомою вагою сформованої інтеграційної інфраструктури, у тому числі локальної.

Передумовами до співпраці у соціальному плані є етнічна близькість населення, що проживає на прикордонних територіях, значна частина якого володіє мовою або мовами населення країн-сусідів, досить високий рівень міжособових контактів, близькість елементів соціальної психології, культури. Вказані фактори є визначальними і в процесі формування транскордонних регіонів.

Показником успішного функціонування єврорегіонів є франко-німецько-швейцарський єврорегіон «Регіо». Він знаходиться між горами Vogезами (Франція), Чорним лісом (Німеччина) та горами Юра (Швейцарія). Особливістю транскордонного об'єднання є те, що в ньому представлені три істотно відмінних між собою варіанти демократичних систем: Південний Баден у Німеччині – парламентська демократія з розвинутим федералізмом; Верхній Ельзас у Франції – високоцентралізована парламентська демократія; Регіон Базеля Нордвестшвайц у Швейцарії – високодецентралізована директивна демократія.

Успішне тристороннє співробітництво на регіональному рівні може бути хорошим прикладом для наслідування. Уже тепер у досить широких масштабах здійснюються передача і обмін новітніми технологіями. Масштабною у межах єврорегіону є маятникова міграція робочої сили. Жителі прикордонних терито-

рій щоденно перетинають кордон, їдучи на роботу в іншу країну. Досить ефективно функціонує спільне франко-швейцарське підприємство «Євроаеропорт Базель – Мюльхаузен – Фрайбург».

В Україні ідея створення єврорегіонів також отримала широке застосування. До початку кризових процесів у 2014–2015 роках в країні функціонувало 8 єврорегіонів. Серед них варто виділити асоціацію органів місцевого самоврядування (АОМС) «Єврорегіон Карпати – Україна», створеного у 2007 році як перша в Україні об'єднувальна самоврядна ініціатива, що будувалася «знизу». До складу Карпатського Єврорегіону входять 19 прикордонних регіонів України, Польщі, Словаччини, Угорщини та Румунії.

Разом із сприятливими умовами функціонування і розвитку, такий інститут співробітництва як єврорегіон не приніс Україні суттєвих інтеграційних результатів. Серед проблем, які заважають диверсифікувати співробітництво українських регіонів у рамках єврорегіону слід виділити: недооцінка потенціалу транскордонного співробітництва єврорегіонів; високий рівень залежності від рішень центральних органів влади; невизначеність єврорегіонів у системі територіального управління; низький професійний рівень менеджменту суб'єктів та учасників єврорегіонів; нестабільність фінансового забезпечення.

Для вирішення конкретних системних проблем економічного співробітництва України та ЄС, а також імплементації Угоди про Асоціацію в Україні слід подовжити створення нових інститутів диверсифікації співробітництва. Варто зазначити, що створення нових інститутів диверсифікації співробітництва пов'язане із інститутами національного економічного розвитку, діяльність яких є критично важливою для всієї системи міжнародних економічних відносин країни.

Серед основних елементів диверсифікації співробітництва слід виділити наступне:

- розширення та диверсифікація торговельно-економічного та інвестиційного співробітництва;
- розвиток транспортно-комунікаційного співробітництва, використовуючи вигідне географічне положення держав обох Сторін; розширення співробітництва у різних галузях промисловості;
- координація зусиль у розвитку взаємовигідного співробітництва в галузі науково-технічного співробітництва та інформаційно-комунікаційних технологій;

– зміцнення співробітництва у галузі сільського і водного господарства, охорони навколишнього середовища, тощо.

Інститути диверсифікації співробітництва – це спеціалізовані державні або квазідержавні організації, діяльність яких спрямована на усунення бар'єрів у міжнародних економічних відносинах, що стримують економічний і соціальний розвиток країн [6]. Основними напрямками діяльності інститутів диверсифікації співробітництва є: розвиток інфраструктури, інновацій, малого і середнього бізнесу, аграрного сектору, скорочення регіональних диспропорцій.

До державних інститутів диверсифікації співробітництва України та ЄС можна віднести ідею створення при кожному міністерстві посади заступника міністра з євроінтеграції, а також до формування спеціального органу, відповідального за європейський вектор. Підтримка малого та середнього підприємництва здійснюється через регіональні венчурні фонди, фонди прямих інвестицій, гарантійні заставні фонди. Вся це безліч інститутів диверсифікації співробітництва має складатися у відповідну систему [1].

У процесі створення подібних систем існує цілий ряд ризиків, зокрема, заміна державними інститутами власне інститутів ринку, відсутність належного контролю за ефективністю та прозорістю діяльності інститутів диверсифікації співробітництва. Тому при їх створенні необхідно всебічно вивчити і використовувати європейський досвід.

Варто зауважити, що у країнах Європи нагромаджено величезний досвід створення та функціонування системи інститутів розвитку, що охоплюють найважливіші сфери економіки – це і загальноєвропейські інститути (Європейський банк реконструкції та розвитку, найбільший універсальний інститут Німеччини – KfW), і регіональні (Банк розвитку землі Баварія), а також агентства і інститути, що здійснюють підтримку експорту, в тому числі експортне страхування (французька COFACE, італійська SACE, страхова група «Гермес»), інститути, що підтримують інновації та високі технології (SITRA у Фінляндії) та ін.

Крім того, в Європі, разом із США та країнами Азії, існують так звані регіональні фінансові центри. До числа перших, безумовно, можна віднести Лондон, що став не тільки регіональним, а й міжнародним фінансовим центром. Другим таким центром є Франкфурт на Майні, фінансові інститути якого,

включаючи DeutscheBörse (Німецька біржа), активно розвиваються, а також Цюрих, Париж і Люксембург.

Можна виділити кілька основних типів організацій, що здійснюють підтримку економічної диверсифікації. Мережа «центрів переваги» (програми Centers of Excellence у Фінляндії) і центри трансферту технологій передбачають підтримку інновацій на самій ранній стадії. Фонди «посівного фінансування» (TEKES у Фінляндії) відповідають за перехід від ідей до стадії перших промислових зразків і створення малих інноваційних фірм, що здійснюють запуск дослідного виробництва («старт-апів»). Вони надають інформаційну допомогу і співфінансують проекти, розділяючи ризики з приватними інвесторами.

Існують державні венчурні фонди, а також фонди фондів (SITRA – у Фінляндії, Yozma – в Ізраїлі). Одні – здійснюють фінансування проекту безпосередньо, а інші – опосередковано, фінансуючи інші венчурні фонди. Вони ведуть проекти починаючи від створення стартапів через розгортання дослідного виробництва і аж до початку швидкого зростання і тиражування нового бізнесу. Враховуючи високі ризики нецільового використання коштів, на нашу думку, слід зосередитися на інститутах, яким надається організаційна, інформаційна, наукова та кадрова підтримка, тобто на центрах трансферту технологій та бізнес-інкубаторах.

Система інститутів диверсифікації співробітництва повинна бути комплексною, тобто закривати «провали ринку» на всіх стадіях розвитку інновацій. У всіх країнах, які успішно вирішували проблеми розвитку інноваційного бізнесу, паралельно створювалися інститути, орієнтовані на різні групи учасників і на різні етапи процесу [6].

На сьогодні, новими інститутами диверсифікації співробітництва між Україною та Європейським Союзом можуть бути наступні:

1. Цифрові консульські послуги: розширення цифрових консульських послуг для українців за кордоном у 2025 році, як було анонсовано Міністерством закордонних справ України. Це може включати електронні візи, онлайн-реєстрацію громадян тощо.

2. Онлайн освітні програми: програми типу EU Study Days 2025, які спрямовані на підвищення рівня знань про ЄС серед української молоді та підтримку євроінтеграційних процесів в Україні.

3. Інноваційні інструменти Програми «Горизонт Європа», що передбачає розвиток

наукових досліджень і інновацій через різні механізми фінансування й співпраці з європейськими партнерами.

4. Спільноти знань та інновацій (KICs) ЄІТ: Україна може розглядати участь у спільнотах знань та інновацій Європейського інституту інновацій і технологій (ЄІТ), які поєднують освіту, бізнес та дослідження для розвитку динамічних партнерств у сфері інновацій.

Висновки. Таким чином, Україна має найбільший потенціал для розширення вза-

ємодії з ЄС у галузях освіти та інноваційної діяльності. Ці нові напрямки можуть сприяти подальшому поглибленню співробітництва між Україною та Євросоюзом шляхом розвитку цифрової взаємодії, освіти й науково-технологічної сфери. Розвиток диверсифікованої нової економіки призведе до позитивних змін, зокрема, підвищення конкурентоспроможності економіки, забезпечення нової якості людського капіталу, створення ефективного державного управління тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Григорук П. М. Національні та регіональні особливості сталого розвитку України. *Економіка: реалії часу*. 2015. № 1. С. 25–29.
2. Зайцева А. С., Павленко В. С. Державна регіональна політика України в умовах євроінтеграції: стан та перспективи розвитку. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2021. № 75. С. 51–62.
3. Качмарський Є. І. Регіональна політика України: європейський досвід та вітчизняні реалії. *Modern economics*. 2024. № 44. С. 69–73.
4. Кваша О. П., Микитюк Д. П. Державна регіональна політика України: нова парадигма в умовах євроінтеграційного вибору. *Соціально-гуманітарний вісник*. 2022. Вип. 40. С. 12–16.
5. Кравець А. Ю., Астахов І. В. Регіональна політика України: проблеми та перспективи. *Політичне життя*. 2023. № 4. С. 44–51.
6. Регіональна політика Європейського Союзу: підручник; ред. В. І. Чужиков. Київ : Держ. ВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана», 2016. 495 с.
7. Сторонянська І. З., Бенювська Л. Я. Нова регіональна політика ЄС: особливості реалізації в контексті сучасних викликів та ризиків. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2023. Вип. 1. С. 3–11.
8. Ципліцька О. О. Регіональна політика у країнах ЄС та інструменти забезпечення інвестиційної привабливості регіонів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Економіка і менеджмент*. 2021. Вип. 47. С. 67–76.
9. Штиршов О. М., Вербя С. М. Державна регіональна політика в Україні: аналіз розвитку. *Ефективна економіка*. 2023. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_1_31

REFERENCES:

1. Hryhoruk P. M. Natsionalni ta rehionalni osoblyvosti staloho rozvytku Ukrayiny [National and regional features of sustainable development of Ukraine]. *Ekonomika: realiyi chasu*. 2015. № 1, pp. 25–29. (in Ukrainian)
2. Zaytseva A. S., Pavlenko V. S. Derzhavna rehionalna polityka Ukrayiny v umovakh yevrointehratsiyi: stan ta perspektyvy rozvytku [State regional policy of Ukraine in the conditions of European integration: state and prospects for development]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*. 2021. № 75, pp. 51–62. (in Ukrainian)
3. Kachmarskyi YE. I. Rehionalna polityka Ukrayiny: yevropeyskyi dosvid ta vitchyznyani realiyi [Regional policy of Ukraine: European experience and domestic realities]. *Modern economics*. 2024. № 44, pp. 69–73. (in Ukrainian)
4. Kvasha O. P., Mykytyuk D. P. Derzhavna rehionalna polityka Ukrayiny: nova paradyhma v umovakh yevroy-intehratsiynoho vyboru [State regional policy of Ukraine: a new paradigm in the conditions of European integration choice]. *Sotsialno-humanitarnyy visnyk*. 2022. Vyp. 40, pp. 12–16. (in Ukrainian)
5. Kravets A. YU., Astakhov I. V. Rehionalna polityka Ukrayiny: problemy ta perspektyvy [Regional policy of Ukraine: problems and prospects]. *Politychne zhyttya*. 2023. № 4, pp. 44–51. (in Ukrainian)
6. Rehionalna polityka Yevropeyskoho Soyuzu [Regional Policy of the European Union]: pidruchnyk; red. V. I. Chuzhykov. Kyiv: Derzh. VNZ «Kyiv. nats. ekon. un-t im. Vadyma Hetmana», 2016. 495 p. (in Ukrainian)
7. Storonianska I. Z., Benovska L. YA. Nova rehionalna polityka EU: osoblyvosti realizatsiyi v konteksti suchasnykh vyklykiv ta ryzykiv [New EU regional policy: implementation features in the context of modern challenges and risks. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrayiny*. 2023. Vyp. 1, pp. 3–11. (in Ukrainian)

8. Tsyplitska O. O. Rehionalna polityka u krayinakh EU ta instrumenty zabezpechennya investytsiynoyi pryvablyvosti rehioniv [Regional policy in EU countries and instruments for ensuring the investment attractiveness of regions]. *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser. : Ekonomika i menedzhment*. 2021. Vyp. 47, pp. 67–76. (in Ukrainian)

9. Shtyrov O. M., Verba S. M. Derzhavna rehionalna polityka v Ukrayini: analiz rozvytku [State regional policy in Ukraine: development analysis]. *Efektivna ekonomika*. 2023. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_1_31. (in Ukrainian)